

Вигівська І.М., Семйон В.С.

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ

У статті розглянуті питання сучасних форм безготівкових розрахунків і місце електронних грошей серед них. Проаналізовано переваги електронних грошей і причини їх використання суб'єктами господарювання. Запропоновано форму інтеграції електронних грошей в систему управління фінансовими ресурсами підприємства і в систему бухгалтерського обліку як інформаційну підсистему управління шляхом впровадження інформаційного модуля «Фінансові ресурси».

Ключові слова: безготівкові розрахунки, управління, електронні гроші, фінансові ресурси, бухгалтерський облік

Постановка проблеми. Розвиток економічних відносин супроводжується розвитком форм розрахунків між суб'єктами економічних відносин. Основною формою розрахунків є безготівкові, оскільки вони мають низку істотних переваг перед готівкою. В той же час усе більшого поширення набувають розрахунки електронними грошима, які є відносно новим інструментом розрахунків. У зв'язку з цим актуальним стає дослідження питання інтеграції електронних грошей в систему управління фінансовими ресурсами підприємства і, відповідно, в систему бухгалтерського обліку, яка є інформаційною підсистемою управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток безготівкових розрахунків і особливості їх бухгалтерського обліку досліджували такі учені, як: Н.В.Агафонова, С.В. Анурєєв, Ф.Ф. Єфімова, Л.Г.Єфімова, Т.В.Кириченко, А.Т. Левандовський, Б.М.Нурумбетов, Л.А. Рибіна, Т.А.Семенцова, З.Л.Соїна, А.В. Чередніченко, О.А.Шевчук, Д. Блейк, Ф. Вуд, Е.Бригем, Глен А. Уэлш, М. Дубер, Дніел Г. Шортів, Дж. Євгеніус, С. Феленштейн, В. Звасс. Питання порядку здійснення і бухгалтерського обліку окремих форм безготівкових розрахунків розглядалися в працях таких науковців, як А.В. Амелін, А.Ю. Большакова, Л.М.Гаврилівського, Н.В. Дубенко, С.З. Мошенского, С.П.Поліщук.

Аналіз праць попередників вказує на значущість наукових і практичних результатів дослідження економіко-правового розвитку системи розрахунків і розвитку бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків суб'єктів господарювання. Проте, залишаються невизначеними порядок облікового відображення операцій з використанням специфічних платіжних інструментів (електронних грошей зокрема), а також особливості обліку безготівкових розрахунків в умовах комп'ютеризації системи управління фінансовими ресурсами підприємства.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є аналіз причин і переваг використання електронних грошей, визначення їх місця в системі безготівкових розрахунків підприємства, що сприяє розробці форм інтеграції електронних грошей в систему управління фінансовими ресурсами підприємства, а також в систему бухгалтерського обліку, як інформаційну підсистему управління, шляхом впровадження інформаційного модуля «Фінансові ресурси».

Виклад основного матеріалу дослідження. Безготівковий грошовий обіг обслуговує значну час-

тину товарного і нетоварного обороту, що в сукупності відображає відтворення суспільного продукту і національного доходу. Завдяки безготівковим розрахункам відбувається економія витрат обігу, обумовлена використанням різних форм безготівкових розрахунків замість готівки, і при цьому існує можливість взаємного контролю усіма учасниками розрахунків правомірності і правильності здійснюваних розрахункових операцій.

У практиці господарських розрахунків все більшої популярності набувають не лише безготівкові розрахунки, але і така форма засобів платежу, як електронні гроші.

Електронні гроші (Electronic money) або електронні методи платежу (new electronic payments methods) – це різні платіжні механізми, створені в цілях здійснення поточних розрахунків споживачами товарів і послуг [3, с. 98]. Більш повне визначення електронних грошей дає Європейський центральний банк, згідно з яким під терміном «електронні гроші» розуміють грошову вартість, що зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої. Електронні гроші в Директиві 2000/46/ЄС розглядаються як замітник монет і банкнот, в основному призначений для здійснення платежів в обмежених сумах, і визначаються як грошова вартість, що є вимогою до емітента, яка: зберігається на електронному пристрої; емітується при отриманні грошових коштів на суму, не меншу, ніж емітована грошова вартість; приймається як засіб платежу особами, іншими, ніж емітент [1, с. 22].

За висновком директора Української фінансово-банківської школи М.І. Савлука [2], «е-гроші» не є аналогом готівки або третьою самостійною формою грошей, а є високотехнологічним аналогом депозитних грошей, які в перспективі повинні замінити чек.

Розвиток електронних грошей – це вдосконалення механізму зберігання, руху і функціонування депозитних грошей. Разом з цим, ним підкреслено, що в науковій економічній літературі існують протилежні думки із цього приводу. Поява електронних грошей обумовлена: 1) розвитком інформаційних і криптографічних технологій, які дозволили зберігати на технічних пристроях грошову вартість і передавати її; 2) потребами систем електронної торгівлі, яким необхідний інструмент для здійснення безбиткових мікроплатежів.

Таким чином, можна зробити висновок, що електронні гроші є грошовими зобов'язаннями емітента в електронному вигляді і зберігаються на електронному пристрої утримувача. У системі, які здійснюють розрахунки електронними грошима, банківські рахунки використовуються тільки при введенні і виведенні грошей з системи: зарахування грошей на рахунок емітента при емісії електронних грошей і списання грошей з рахунку емітента у разі пред'явлення електронних грошей для погашення.

© Вигівська Ірина Миколаївна, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету, м. Житомир, тел. +38(097)6481006, e-mail: vygovskaya_irina@mail.ru

Семйон Вікторія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, тел. +38(050)6648046, e-mail: viktorias85@mail.ru

Обіг електронних грошей здійснюється завдяки функціонуванню платіжних систем, де платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи і сукупність стосунків, що виникають між ними при проведенні переказу коштів, що є обов'язковою функцією, яку повинна виконувати платіжна система.

Зазвичай транзакції здійснюються в обхід банківської системи, тобто через Інтернет або мобільний зв'язок. Обіг електронних грошей організують спеціальні платіжні Інтернет-системи, такі, як: Яндекс. Гроші, RuPay, UkrMoney, PayPal, E-gold, WebMoney, LIQPAY, Limonex, FlashCheque і т.п.

Для роботи у будь-якій із згаданих систем відкривається електронний гаманець, який є електронним рахунком в платіжній системі. Зарахування коштів на електронний гаманець здійснюється аналогічно зарахуванню коштів на банківський рахунок – шляхом внеску готівки в касі представництва системи або шляхом безготівкового переказу. За допомоги електронного гаманця здійснюються як прибуткові, так і видаткові операції. Конвертація електронних грошей в готівку відбувається через касу представництва платіжної системи або за допомоги переказу на банківський рахунок або поштовим переказом.

Згадані дії можуть супроводжуватися стягненням комісії у розмірі 1-5 % від суми, що можна вважати дуже помірною, враховуючи можливість оптимізації оподаткування і уникнення контролю. Слід зазначити, що в Україні можливе також виведення електронних грошей в національній валюті, емітованих в іноземній валюті, за допомоги використання різних сервісів. Один з таких, як приклад, сервіс obmenka.ua, який функціонує за принципом обмінного пункту.

Глобальні телекомунікаційні системи дозволяють істотно скоротити витрати на здійснення платежів, на емісію електронних грошей. Безперешкодно перемищаючись через державні кордони, вони набувають все більшого значення як глобальний платіжний засіб.

Враховуючи викладене, спробуємо окреслити комплекс переваг електронних грошей, які визначають зручність їх застосування і можуть викликати більш масштабне використання як громадянами, так і суб'єктами підприємницької діяльності: швидкість розрахунків, анонімність, скорочення витрат, збільшення обсягів реалізації, непідконтрольність для державних фіскальних органів.

В Україні електронні гроші фактично функціонують вже кілька років, проте деякий час порядок їх випуску та обігу не мав належного правового регулювання, хоча це не заважало громадянам ними успішно користуватися. Відповідно виникає необхідність втручання регулюючих органів з метою контролю емісії електронних грошей і зменшення ризиків учасників небанківських платіжних систем, що, у свою чергу, важливо для забезпечення стійкості фінансової системи і захисту інтересів. Крім того, прагнення України до євроінтеграції обумовлює необхідність узгодження вітчизняного законодавства із законодавством ЄС, у тому числі і у сфері розрахунків.

Затверджене постановою Правління НБУ № 178 від 25 червня 2008 р. «Положення про електронні гроші в Україні» [4] було основою для нормативного забезпечення відображення операцій з електронними грошима в системі бухгалтерського обліку. Пізніше, з метою удосконалення нормативно-правового регулювання випуску і обігу електронних грошей, Правління НБУ постановою від 4 листопада 2010 р. № 481 затвердило нову редакцію

«Положення про електронні гроші в Україні» [5]. Цим актом встановлені вимоги НБУ до суб'єктів здійснення випуску, обігу і погашення електронних грошей, а також до систем електронних грошей в Україні з урахуванням вимог Директиви Європейського Парламенту і Ради 2009/110/ЄС від 16 вересня 2009 року про початок і здійснення діяльності емітентів електронних грошей.

Положення, зокрема, визначає електронні гроші як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента. Одним з істотних обмежень, які введени цим документом, є те, що випуск електронних грошей, причому виражених тільки в гривні, в Україні мають право здійснювати тільки банки.

Незважаючи на досить широке нормативне регулювання функціонування електронних грошей в Україні, включення електронних грошей в систему управління фінансовими ресурсами має певні труднощі. Управління фінансовими потоками на підприємстві здійснюється на основі облікової інформації. Сьогодні бухгалтерський облік операцій з електронними грошима здійснюється з використанням окремого субрахунку 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті». Цей субрахунок був введений відносно недавно, що свідчить про новизну такого інструменту розрахунків, як електронні гроші, а також відсутнє нормативне регулювання обліку і контролю операцій з електронними грошима у суб'єктів господарювання. Однією з головних переваг електронних грошей є спрощення розрахункових операцій з іноземними контрагентами, у зв'язку з чим широко використовуються електронні гроші, номіновані в іноземній валюті. У діючому плані рахунків для таких грошей не передбачений окремий рахунок, що створює проблеми відображення операцій з ними в системі бухгалтерського обліку.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економічної системи необхідно переосмислити підходи до управління фінансовими ресурсами підприємства на предмет їх актуалізації. Такі форми розрахунків, як векселі, у практиці діяльності українських підприємств зустрічаються досить рідко. Це пов'язано із застарілістю цієї форми розрахунків і її неконкурентоздатністю в порівнянні з електронними грошима. Економічна система трансформувалася в результаті трансформації відносин між суб'єктами господарювання, а останні тенденції свідчать про стрімкий розвиток електронних засобів комерції. Це обумовлює необхідність адаптації системи бухгалтерського обліку до сучасних умов ведення бізнесу.

Адаптація системи бухгалтерського обліку до нових умов управління фінансовими ресурсами підприємств повинна здійснюватися в контексті застосування спеціалізованого програмного забезпечення для управління підприємством і ведення бухгалтерського обліку. Наша позиція ґрунтується на тому, що управління грошовими потоками на підприємстві і їх бухгалтерський облік повинні здійснюватися відповідно до актуальних форм здійснення таких потоків. Для цих цілей пропонуємо виділити три основні форми фінансових розрахунків: готівкову, безготівкову і електронну. На основі цих форм руху грошей в інформаційній системі управління підприємством розробляється відповідне забезпечення бухгалтерського обліку руху фінансових потоків.

На підприємстві вищезгадана адаптація може бути здійснена шляхом вдосконалення існуючої системи управління фінансовими ресурсами за рахунок розробки або доповнення використовуваних модулів модулем «Фінансові ресурси» (рис. 1).

<i>Форми ресурсів</i>	Готівкові	Безготівкові	Електронні
<i>Включають</i>	Готівкові кошти в касі	Кошти на рахунках в банку	Кошти на рахунках в платіжних системах
<i>Електронна система управління</i>	-	Клієнт-банк, інтернет-банк	Електронний гаманець
<i>Джерела облікової інформації</i>	Касова книга, звіт касира	Виписка по рахунку із системи клієнт-банк, інтернет-банк	Виписка з електронного гаманця платіжних систем

Рис.1 . Структура інформаційного модуля «Фінансові ресурси»*

* розроблено авторами

Використання модуля наведеної структури дозволить формувати інформацію про фінансові ресурси в розрізі трьох їх форм. Джерелами початкової інформації для цього модуля є первинні дані з касового обліку, банківських рахунків і електронних гаманців платіжних систем. Початкова інформація цього модуля одночасно є інформацією бухгалтерського обліку відповідних рахунків:

- для обліку готівкових коштів – рахунки 301 «Готівка в національній валюті», 302 «Готівка в іноземній валюті»;
- для обліку безготівкових коштів – рахунку 311 «Поточні рахунки в національній валюті», 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті», 313 «Інші рахунки у банку в національній валюті», 314 «Інші рахунки у банку в іноземній валюті»;
- для обліку електронних грошей – рахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті».

У рамках кожної форми фінансових ресурсів можна формувати аналітичні розрізи інформації: по видах рахунків; по банківських установах, в яких відкриті рахунки; по електронних платіжних системах; по видах електронних гаманців і так далі. Така структура інформаційного модуля забезпечить інформаційну основу для управління фінансовими ресурсами на підприємстві і сприяє ефективності планування фінансових потоків. Також в ній враховуються електронні гроші, як відносно новий платіжний засіб, що набуває все більшої поширеності, а отже повинні враховуватися при побудові інформаційних систем управління фінансовими ресурсами підприємства і при побудові бухгалтерського обліку як інформаційної підсистеми системи управління.

Стосовно обліку електронних грошей, вважаємо необхідним удосконалити нормативне регулювання бухгалтерського обліку операцій з їх використанням. Пропонуємо також виділити окремий рахунок 336 «Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті», що забезпечить відображення в системі бухгалтерсько-

го обліку інформації про електронні гроші в іноземній валюті. У положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку слід нормативно прописати і закріпити питання облікового відображення виокремлення електронних грошей з платіжної системи і їх переведення в готівку або у безготівкові кошти. Також слід врегулювати обліковий аспект конвертації електронних грошей в національну й іноземну валюту. В процесі здійснення таких операцій виникають витрати підприємства у зв'язку з виведенням грошей з платіжної системи, а у разі операцій з електронними грошима, емітованими в іноземній валюті, – при здійсненні обміну іноземної електронної валюти в національну.

Усі ці питання мають бути врегульовані на законодавчому рівні, оскільки від цього залежить процес управління фінансовими ресурсами на підприємстві, що, у свою чергу, впливає на платіжну дисципліну, своєчасні розрахунки з контрагентами і платоспроможність підприємства в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Вдосконалення бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків, враховуючи сучасні умови господарювання і стрімкий розвиток інформаційних технологій, сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства через оптимізацію розрахунково-платіжної і фінансової дисциплін. Вказана оптимізація базується на відповідному інформаційному забезпеченні, сформованому системою бухгалтерського обліку. Таким чином, комплексні теоретико-методичні розробки удосконалення бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків, реалізовані за формами розрахункових операцій в умовах використання сучасних інформаційно-комп'ютерних систем і технологій дозволяють формувати інформаційною базу для управління фінансовими потоками, забезпечувати фінансову стійкість і платоспроможність підприємства, а також оптимізувати його грошовий обіг і максимізувати прибуток.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Махаева О.О. Электронные деньги в Европе и Украине /О.О.Махаева //Вестник НБУ. – 2004. – № 9. – С. 22-24.
2. Савлук М.И. Электронные деньги: сущность и сравнительный анализ качественных характеристик / М.И. Савлук // Вестник Национального банка Украины. – 2004. – № 11. – С. 13-14.
3. Сальников Д. Электронные кошельки /Д. Сальников// Банковские технологии. – 1998. – №2. – С. 97-101.
4. Положение о электронных деньгах в Украине, утвержденное Постановлением Правления НБУ № 178 от 25.06.2008 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0688-08>.
5. Положение о электронных деньгах в Украине, утвержденное Постановлением Правления НБУ № 481 от 04.11.2010 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.

Одержано 15.09.2014 р.